

Ks. ADAM ROMEJKO
INSTYTUT NAUK POLITYCZNYCH UWM
OLSZTYN

SYTUACJA SPOŁECZEŃSTW ISLAMSKICH WE WSPÓŁCZESNEJ AFRYCE W ŚWIETLE PUBLIKACJI TYGODNIKA *DER SPIEGEL*

WSTĘP. 1. ALGIERIA. 2. MAROKO. 3. NIGERIA. 4. SOMALIA I SOMALILAND.
5. SUDAN. ZAKOŃCZENIE.

WSTĘP

Na opinię publiczną we współczesnym świecie wpływają informacje przekazywane za pośrednictwem mass mediów. Znaczącą rolę odgrywają nie tylko najnowocześniejsze media, jak np. Internet czy telewizja, lecz i „tradycyjne”, w tym prasa codzienna, czasopisma, publikacje książkowe itd. Do opiniotwórczych czasopism przestrzeni języka niemieckiego należy tygodnik *Der Spiegel*. Ma on największy nakład wśród tygodników niemieckich – ponad 1 mln egzemplarzy tygodniowo, który trafia do rąk ok. 6,8 mln czytelników. Do tego należy doliczyć internetowe wydanie czasopisma – *Spiegel Online* (www.spiegel.de), które miesięcznie odwiedzane jest ponad 60 mln razy¹. Objętość jednego egzemplarza tygodnika wynosi ok. 200-300 stron. Tygodnik *Der Spiegel* dystrybuowany jest w krajach niemieckojęzycznych – Niemczech, Austrii i Szwajcarii – a także w innych krajach Europy i świata, także w Polsce.

Tematyka podejmowana na łamach *Der Spiegel* jest różnorodna. Publikowane artykuły dotyczą m.in. takich dziedzin jak: kwestie niemieckie, polityczne, gospodarcze, społeczne (w tym zagadnienia związane z życiem religijnym w Niemczech i zagranicą), kulturalne, naukowe. Czytając teksty podejmujące tematy związane z religią, w tym chrześcijaństwem i islamem, *Der Spiegel* ujawnia się jako czasopismo, którego nie można określić mianem propagatora Europy, jako „chrześcijańskiego klubu”². Nastawienie redaktorów tygodnika do kwestii religijnych jest sceptyczne. Nierzadko publikowane są uszczypliwe teksty w stosunku do różnych religii i ich wyznawców; np. gorliwych muzułmanów określa się nieuprzejmym mianem „brodaczy” (niem. „die Ba-

¹ Powyższe dane zob. strona internetowa www.spiegel.de oraz dostępna tam broszura *Spiegel-Faszination*, Hamburg b.r.w., s. 6.

² Por. A. Merkel, *Uprzywilejowane partnerstwo dla Turcji, Przemówienie na temat negocjacji UE z Turcją*, *Międzynarodowy Przegląd Polityczny* (2005)12, s. 238.

rtträger“ lub „die Bärtigen“)³. Religie postrzegane są jako źródło konfliktów i przemocy na świecie. Jako przykład można przywołać artykuł Klausa Frake pt. *Die Rückkehr des Glaubens (Powrót wiary)* opublikowany w ostatnim numerze *Der Spiegel* z 2000 r.⁴. W ramce na s. 113 wyeksponowano stwierdzenie: „Mit der neuen Religionsblüte ist das Heer der Gotteskrieger mächtig gewachsen“⁵, zaś na s. 114 przytoczono opinię ateisty astrofizyka Stevena Weinberga: „Mit oder ohne Religion können sich gute Menschen anständig verhalten und schlechte Menschen Böses tun; doch damit gute Menschen Böses tun, dafür braucht es Religion“⁶.

W niniejszym opracowaniu zaprezentowano rzeczywistość islamu w wybranych krajach współczesnej Afryki w świetle publikacji tygodnika *Der Spiegel* z lat 2000-2003. Jest to wybór świadomy. Czasową oś stanowi wydarzenie z 11 września 2001 r. Wybrane teksty pochodzą więc z tygodników opublikowanych w okresie ok. dwóch lat przed zamachem terrorystycznym na World Trade Centre w Nowym Jorku i ponad dwóch lat po zamachu. Należy podkreślić, że zainteresowanie islamem jest na łamach publikacji *Der Spiegel* zdominowane sytuacją na Bliskim Wschodzie (konflikt izraelsko-palestyński, Afganistan, Irak) oraz w Czeczenii.

1. ALGERIA

Wiele krajów afrykańskich cierpi na skutek prowadzonych tam wojen domowych. Jednym z nich jest leżąca nad Morzem Śródziemnym Algieria. W kraju pogrążonym w chaosie pojawiają się oznaki tego, że pokój jest możliwy. Jedną z tych oznak jest rozpoczęty proces demobilizacji członków Islamskiego Frontu Zbawienia (franc. Front Islamique du Salut – FIS), którym prezydent Algierii Abdelaziz Bouteflika obiecał amnestię. Amnestię ogłoszono pod hasłem „rahma” – łaska. Kraj jest wyczerpany trwającą (w 2000 r.) osiem lat wojną domową, w czasie której zginęło ok. 100 tys. ludzi. Nie wszyscy popierają proces pokojowy. Poprzez ataki terrorystyczne próbuje się naruszyć porozumienie zawarte pomiędzy stroną wojskową i religijną w Algierii⁷. Wielu Algierczyków, którzy ucierpieli ze strony terrorystów traktuje amnestię jako zdradę ze strony rządowej. Np. wdowa po zabitym policjancie stwierdziła m.in.: „Bouteflika zdradził nas. On nie odróżnia pomiędzy ofiarami a sprawcami. Jego amnestia chroni terrorystów, a kto nas chroni? Bez sprawiedliwości pokój jest skazany na porażkę”. Inna wdowa, której mąż nie chciał płacić bojownikom tzw. podatku: „Każdy amnestionowany, każdy uwolniony terrorysta, jest jak powtórzenie morderstwa. Zabija się nas powtórnie”⁸.

Pomimo ujawniających się trudności, prezydent ocenia sytuację optymistycznie. Obiecuje, że Algieria nie zostanie pokonana przez wrogów pokoju oraz ich kulturę nienawiści. Podkreśla, że Algierczycy są hojni, przyjacielscy, otwarci a jednocześnie odporni na wszelkie ekstremizmy. Realia panujące w kraju, szczególnie zaś brak pokoju oraz bieda (30% bezrobocie), nie pozwalają na akceptację tej oceny. Prezydent podkreśla, że ustabilizowanie sytuacji w kraju jest koniecznym warunkiem do tego, aby po-

³ Por. np. tytuł artykułu Helene Zuber, *Angst vor den Bärtigen*, *Der Spiegel* (2002)39, s. 134-135; tytuł w języku polskim znaczy: „Strach przed brodacami”.

⁴ K. Frake, *Die Rückkehr des Glaubens*, *Der Spiegel* (2000)52, s. 112-116.

⁵ „Z rozkwitem religii wzrosła znacząco ilość wojowników bożej sprawy”.

⁶ „Z religią, czy bez niej mogą dobrzy ludzie zachowywać się przyzwoicie, a źli czynić to, co złe; ale żeby dobrzy ludzie czynili to, co złe, do tego potrzeba religii”.

⁷ R. Leick, *Heimkehr der verlorenen Söhne*, *Der Spiegel* (2000)11, s. 208; por. wywiad z prezydentem Algierii Abdelazizem Boutefliką przeprowadzony przez Adela S. Eliasa, „*Wir brauchen Opferbereitschaft*”, *Der Spiegel* (2001)11, s. 210-211.

⁸ R. Leick, *Heimkehr der verlorenen Söhne*, art. cyt., s. 214.

prawić sytuację gospodarczą. Bez stabilności, bez pokoju nie można oczekiwać zagranicznych inwestycji, których obecność w kraju stałaby się impulsem do rozwoju gospodarczego. Drogę do osiągnięcia pokoju prezydent dostrzega w ww. amnestii. Oferta złożenia broni skierowana została przede wszystkim do partyzantów z FIS. Wg danych rządowych ok. 80%, tj. ok. 6 tys. bojowników, skorzystało z propozycji złożenia broni. Pozostały jedynie pojedyncze grupy, które są szczególnie aktywne wzdłuż drogi pomiędzy stolicą kraju, Algierem, a oddalonym od niej o ok. 200 km w kierunku zachodnim miastem Chlef (Ech Cheliff). Ich działalność powoduje, że droga ta należy do najmniej bezpiecznych w Algierii. Zalesiony po obu stronach wąwóz Wad Djer stanowi dogodne miejsca do przygotowania zasadzek. Wojskowe punkty kontrolne mają ograniczony zasięg działania, gdyż żołnierze z obawy przed partyzantami, z reguły ich nie opuszczają⁹.

Przywódcy partyzantów, którzy złożyli broń, podkreślają, że nie oznacza to ich porażki oraz końca walki. Wskazują, że będzie ona prowadzona dalej, ale innymi, tzn. politycznymi, środkami. Zachętą, by zwrócić się ku walce politycznej były wybory 1991/1992. W pierwszej rundzie wyborczej przedstawiciele FIS zdobyli 47% głosów. Powodzenie frontu spowodowało, że druga runda wyborów się nie odbyła, a front został zdelegalizowany. Profesor filozofii Abbasi al-Madani, założyciel frontu, oraz Ali Belhadsch, jego „duszpasterz i płomienny kaznodzieja” zostali uwięzieni¹⁰.

Bardziej radykalnym „bratem” FIS jest Islamska Grupa Zbrojna (franc. Groupe Islamique Armé – GIA), skupiająca 2500-3000 członków. Działalność GIA przyczyniła się do powstania w społeczeństwie algierskim „psychozy terroru”. GIA, rozproszona w kilkunastoosobowe grupy, bez wyraźnego przywództwa, podjęła walkę nie tylko z reprezentantami władz państwowych, lecz z wszystkim, którzy mieli odmienne zdanie – na zasadzie „kto nie jest z nami, jest przeciwko nam”. Jako cel ataków terrorystycznych wybierano burmistrzów, intelektualistów, nauczycieli i dziennikarzy. Od kupców wymuszano pieniądze za „ochronę”, chłopom kradziono bydło a także uprowadzono kobiety. Porwane kobiety były traktowane okrutnie. W sytuacji zajścia w ciążę zabijano je, by nie stanowiły dla grupy obciążenia. Członkowie GIA nie akceptowali planu pokojowego prezydenta, którego określali „taghut” – tyrański bożek. Każdy, kto jemu służył był ich zdaniem „kafir” – bezbożnym – i dlatego zasługiwał na śmierć. Skazanym na śmierć zadawano tortury. Nierzadko zabijano ludzi, tak jak się zabija rytualnie owce, podrzynając gardło od ucha do ucha i pozostawiając w celu wykrwawienia.

W 1993 r. bojownicy powiązani z GIA utworzyli w Ouled Allal, części gminy Sidi Moussa, w odległości ok. 20 km od Algieru mini-państwo islamskie. Obszar ten uchodził za zamożny. Przemocą przejęli oni ok. 8 tys. grupę miejscowej ludności (chłopów, robotników i kupców). Wyszadzono jedyny most prowadzący do Ouled Allal, a miejscowość zamieniono w cytadelę. Domy przygotowano na ewentualny atak bombowy a także przygotowano ochronne kordony z pól minowych. Stąd podejmowano wypadki, terroryzując okoliczną ludność. Sytuacja ta trwała do 1997 r., kiedy armia podjęła się szturmowi. Wykorzystano taktykę podobną do tej, którą Rosjanie zastosowali w Groznm. Atak miał zmasowany charakter. Wykorzystano samoloty, śmigłowce, czołgi i artylerię. Po wkroczeniu do Ouled Allal nie brano jeńców. Zniszczeniu uległo ok. 600 domów. Do chwili obecnej miejscowość została odbudowana częściowo. Pozostały ślady walk. Miejscowa ludność nie czuje się w pełni bezpiecznie.

⁹ Tamże, s. 208; 211-212.

¹⁰ Tamże, s. 212-114.

2. MAROKO

We wrześniu 2002 r. w Maroku miały miejsce wybory parlamentarne¹¹. Do obsadzenia było 325 miejsc. Spośród 30 mln Marokańczyków uprawnionych do głosowania było 14 mln obywateli. W grupie uprawnionych do głosowania połowę stanowiły kobiety, co należy do wyjątkowych sytuacji w krajach arabskich. Zdaniem 78 letniego premiera Abderrahmane Jussufi, wybory miały być momentem przejścia od systemu feudalnego do monarchii konstytucyjnej. Nusha Schakruni, minister ds. kobiet, wyraziła przekonanie, że liczba posłanek zwiększy się po wyborach z dotychczasowych 2 do 30, co w tej kwestii zapewni Maroku pozycję lidera w świecie arabskim. Przewidywano, że zwolennicy radykalnych ugrupowań islamskich, określanych w artykule mianem „brodaczy” (niem. die Bärtigen) otrzymają od 10 do 40% głosów. Ich ewentualne dojście do władzy budzi obawy w elitach władzy a także w środowisku „wymancypowanych” kobiet. Wskazuje się m.in., że mogą oni zablokować projekt mający na celu pomoc samotnym matkom. Kobiety znajdujące się w takiej sytuacji życiowej traktuje się jak prostytutki. Grozi się im więzieniem a ciężarnym odmawia się możliwości rodzenia w szpitalu. W szpitalach mogą rodzić kobiety, które są w stanie udokumentować, że są mężatkami¹².

Przedstawicielem radykałów jest Abdullah Bin Kiran. Reprezentuje on Partię Sprawiedliwości i Rozwoju (franc. Parti de la Justice et du Développement – PJD). Bin Kiran wskazał, że jego partia w czasie wyborów nie wykorzysta w pełni swego potencjału. Zamiast we wszystkich 91 okręgach wyborczych, wystartuje w 55. Jest to świadoma decyzja działaczy partyjnych, którzy obawiają się powtórzenia sytuacji z Algierii, gdzie w 1991 r. pierwszą rundę wyborów wygrał Islamski Front Zbawienia (FIS). Wybory anulowano, co stało się przyczyną wybuchu wojny domowej. Celem partii Kirana jest powiększenie ilości mandatów z 14 do 40, dzięki czemu możliwe ma być uczestnictwo w pracach rządowych. Głównym celem aktywności rządowej PJD będzie reforma systemu oświaty. W zamierzeniu ma on zostać zarabizowany i oczyszczony z pozostałości po francuskich kolonizatorach. Kiran ma świadomość, że jego ugrupowanie nie cieszy się powszechną popularnością w kraju i zagranicą. Wyraża smutek, że nie potrafi się dokonać rozróżnienia między nimi, a popieranymi przez Arabię Saudyjską ekstremistami: „Elita nas nienawidzi, a zagranica nas się boi. Wrzuca się nas do jednego kotła z ekstremistami finansowanymi przez Arabię Saudyjską”¹³.

Po decyzji rządowej, mającej na celu uregulowania kwestii dotyczących kobiet, takich jak np. wiek zamążpójścia, prawo do dziedziczenia i opieki, radykałowie urządzili w Casablance w 2000 r. demonstrację, w której uczestniczył ok. milion ludzi. Wskazywano, że regulacja ta sprzyja jedynie elicie i że przeciętne Marokanki mają inne, ważniejsze zmartwienia, jak np. niedobór czystej wody. Premier Jussufi obawiał się udziału PJD w rządzie. Partię tę ocenił jako siłę destrukcyjną, która może się ujawnić m.in. poprzez zahamowanie, a nawet zatrzymanie reform dotyczących statusu kobiet. Fathallah Oualalou, minister ds. gospodarczych, nie podzielał tej opinii. Był przekonany, że pionierzy „państw Bożych” w Iranie i Algierii wyczerpali swoje możliwości. Przykład tych krajów działa zarówno na elitę, jak i na marokańskie masy odstraszająco, skłaniając je ku dynastii królewskiej rządzącej w kraju od prawie 400 lat. Dynastia postrzegana jest jako gwarant tego, że kraj, nawet w sytuacji zdobycia przez radykałów islamskich znacznej ilości głosów, nie popadnie w chaos. Król (obecnie Mohammed

¹¹ Poniższe wiadomości pochodzą z artykułu H. Zuber, *Angst vor den Bärtigen*, art. cyt., s. 134-135, który został opublikowany przed wyborami parlamentarnymi.

¹² Tamże, s. 134-135.

¹³ Tamże, s. 135.

VI) odgrywa w Maroku istotną rolę na polu politycznym, społecznym i religijnym – jest on nie tylko zwierzchnikiem politycznym, lecz jednocześnie religijnym¹⁴.

3. NIGERIA

Krajem, który, podobnie jak Algieria, dotknięty jest konfliktami wewnętrznymi, jest najbardziej zaludniony kraj Afryki, Nigeria. Wskutek panujących od 1999 r. niepokojów zginęło ok. 10 tys. osób. Podłożem konfliktu nie są jedynie różnice religijne pomiędzy muzułmańską północą a chrześcijańskim południem, ale także plemienne. Problemem jest również kwestia dostępu do bogactw naturalnych, szczególnie zaś ropy naftowej, która jest wydobywana w delcie Nigru. Innym bogactwem naturalnym są pastwiska. Obszary, na których można wypasać bydło, stopniowo się kurczą. To jest m.in. powodem, że trudniący się pasterstwem członkowie plemienia Fulani napadają na mieszkańców różnych wiosek¹⁵.

Biorąc pod uwagę relacje chrześcijańsko-muzułmańskie, należy wskazać, że pogorszyły się one znacznie po decyzji wprowadzenia *szariatu*, która została podjęta w styczniu 2000 r. przez kierującego północą kraju gubernatora Ahmeda Sani. Wprowadzone prawo jest surowe. Np. za kradzież obcina się rękę, a za cudzołóstwo kamieniuje¹⁶. Decyzja gubernatora wywołała protesty ze strony chrześcijan zamieszkujących w Kadunie, jednym z miast leżących na północy kraju. Zakończyły się one pogromem ludności chrześcijańskiej, którą zmuszono do wycofania się do południowo-wschodniej Nigerii. Tam zemszczono się na mniejszości muzułmańskiej. Wskutek napaści motłochu zginęło ok. 400 muzułmanów¹⁷. Szacuje się, że w ostatnim czasie, wskutek zamieszek między chrześcijanami i muzułmanami, zginęło ok. 2 tys. ludzi. Zabójstw dokonuje się przy pomocy maczet i toporów. Podpala się meczety i kościoły, wg zasady „oko za oko, ząb za ząb”¹⁸. Wydarzeniem, które odnotowano w mediach światowych, były mające miejsce w 2002 r. w Nigerii wybory Miss World i towarzyszące im okoliczności. Radykalni muzułmanie zaprotestowali przeciw organizowaniu tego typu imprezy, wywołując jednocześnie zamieszki. W Kadunie zginęło 215 osób¹⁹.

Obok kwestii religijnych poważną przyczyną konfliktów w Nigerii jest dostęp do złóż ropy naftowej. Roponośne obszary stanowią arenę walki pomiędzy rebeliantami pochodzącymi z dwóch plemion: Ijaw i Itsekiri. Liczne urządzenia transportowe, w tym do transportu ropy, znajdują się pod kontrolą milicji z plemienia Ijaw. Członkowie tego plemienia zarzucają prezydentowi, eks-generałowi, Olusegun Obasanjo, że, faworyzując mniejszość z plemienia Itsekiri, w nieuzasadniony sposób zmienił rozkład okręgów wyborczych²⁰.

Panaceum na niepokoje miały być wybory prezydenckie, których termin przewidziano na Wielkanoc 2003 r. Liczącym się kontrkandydatem chrześcijanina Obasanjo

¹⁴ Tamże.

¹⁵ J. Puhl, T. Thielke, „*Soldat geht, Soldat kommt*”, *Der Spiegel* (2003)15, s. 164.

¹⁶ Karę obcięcia ręki uważa się za „cywilizowaną”. W nw. artykule zanotowano następującą ocenę tego sposobu karania: „Czy doświadczył Pan/Pani, co to znaczy siedzieć w więzieniu? Skazany (po ucięciu ręki) przebywa u swojej rodziny, w znanym sobie otoczeniu i ma możliwość rozpocząć życie na nowo”; zob. J. Bölsche, *Der verlogne Dialog*, *Der Spiegel* (2001)51, s. 52.

¹⁷ *Öl-Prinzen feuern Fundamentalisten an*, *Der Spiegel* (2000)11, s. 187.

¹⁸ Np. Isaac Mudaki, katolicki proboszcz z Kaduny, wskazuje na fanatyków muzułmańskich, jako winnych zamieszek. Jednocześnie nawołuje do oporu „do ostatniej kropli krwi”. Zapytany na temat przykazania „nie zabijaj” wyjaśnia, że takie postępowanie jest koniecznością: „Gdybyśmy się tego trzymali, to zostalibyśmy szybko wytepieni”. Zob. J. Bölsche, *Der verlogne Dialog*, *Der Spiegel* (2001)51, s. 44.

¹⁹ J. Puhl, T. Thielke, „*Soldat geht, Soldat kommt*”, art. cyt., s. 165.

²⁰ Tamże, s. 164.

był Mohammed Buhari, muzułmanin, orędownik szariatu, eks-generał. Jako dyktator Buhari rządził w 1984 r. w północno-wschodniej Nigerii. W noc sylwestrową 1983 r., razem z grupą „żądnych przygód” żołnierzy, podjął działania mające na celu obalenie władz cywilnych. Jego 20 miesięczne rządy naznaczone były okrucieństwem. Dziennikarze i opozycjoniści zostali aresztowani. Wybór pomiędzy Obasanjo i Buharim oceniany był jako wybór między jednym złem a drugim. Podkreślano, że nie uda się pokonać niepokojów społecznych, które mają zdecydowanie głębsze podłoże niż polityka, w tym osoba prezydenta. Wśród nich należy wskazać na: 1) podziały religijne; 2) podziały plemienne; 3) bogactwo kraju, z którego żadne z ugrupowań nie jest gotowe zrezygnować na rzecz innego. Nigeria jest siódmym eksporterem ropy naftowej i piątym dostawcą ropy na rynek USA. Dziennie wydobywa się tam 2 mln baryłek ropy. Na rynku nigeryjskim aktywne są takie koncerny naftowe jak: Chevron Texaco, Shell i Total Fina Elf²¹.

4. SOMALIA I SOMALILAND

Somalia leży na obszarze tzw. Rogu Afryki (niem. Horn von Afrika). Kraj ten przeżywa poważne trudności, które są konsekwencjami wojny domowej oraz panującej klęski głodu. Sytuacja ta wymaga działań mających z jednej strony za cel przywrócenie pokoju, z drugiej zaś pomoc natury humanitarnej. Szczególnie zaangażowaną w te działania jest Somalijka Starlin Arush. Określa się ją mianem kobiety, która „wojownikom i mordercom zabiera z rąk kałasznikowy”. Swoją działalność prowadzi ona na terenie nadmorskiego miasta Merka. Jej misja jest obecnie zagrożona przez kierowanych przez Awisa, szefa miejscowej policji, bojowników islamskich²².

Starlin Arush ma 44 lata. 10 lat temu zrezygnowała z dobrze płatnej pracy w Mediolanie w biurze ds. imigracyjnych i wróciła do Merki, do miasta, z którego pochodzi. Zna dobrze miejscowe warunki oraz mieszkających tam ludzi, którzy otaczają ją poważaniem. Szacunkiem cieszy się również wśród urzędników ONZ, którzy nazywają ją „królową”. Starlin jest oficjalną reprezentantką włoskiej organizacji charytatywnej Komitet Koordynacyjny Organizacji Wolontariatu (wł. Comitato di Coordinamento delle Organizzazioni per il Servizio Volontario – COSV). W swojej siedzibie, dawnym hotelu znajdującym się na południowych obrzeżach miasta, w specjalnym pomieszczeniu, przechowuje ponad 150 sztuk broni pochodzącej z różnych stron świata: rosyjskie kałasznikowy, amerykańskie M 16 i singapurskie SAR 80. Ci, którym odebrała broń, uczestniczą w projekcie mającym na celu demobilizację, w ramach którego uczą się zawodów takich jak rybak, rolnik czy mechanik. Warunkiem wzięcia udziału w dwuletnim szkoleniu jest oddanie posiadanej broni. Wielu z uczestników to „ludzie z przeszłością”. Mają oni na sumieniu morderstwa, działalność w zorganizowanych przez poszczególne klany bandach. Centrum demobilizacyjne, określane mianem „Demob-Center”, to miejsce, gdzie oprócz nauki zawodu prowadzone są kursy czytania i pisanie. Wspólne przebywanie osób pochodzących z różnych klanów stanowi okazję, by doświadczyć, że pochodzenie nie stanowi znaczącej przeszkody dla pokojowego współżycia. Obecnie ilość zainteresowanych pomocą w centrum czterokrotnie przewyższa ilość miejsc, jakie są tam do dyspozycji²³.

Merka leży ok. 100 km na południe od stolicy Mogadiszu. Droga łącząca dwa miasta należy do niebezpieczniejszych. Szacuje się, że jest to miejsce aktywności ok. 40 band. Każda z nich ma punkt kontrolny, przy którym pobierane jest „myto”. Miejscowe

²¹ Tamże, s. 165; (b. n. o a.), *Stunde der Eifer*, Der Spiegel (2001)46, s. 170.

²² C. C. Malzahn, *Die Schatzkammer der Königin*, Der Spiegel (2000)9, s. 196.

²³ Tamże, s. 197-199.

władze podjęły działania na rzecz „oczyszczenia terenu”. Aresztowanie bandytów spowodowało spadek cen towarów sprzedawanych w Merce. Wcześniej dodawano do ceny towaru pieniądze, które wydawano na opłacenie bandytów. Akcja policyjna została przeprowadzona pod kierunkiem 39 letniego Awisa, który jednocześnie jest przełożonym sądu islamskiego w Merce. W celu zapewnienia porządku Awis był gotowy sięgać po drastyczne środki; np. złodziejom polecał ucinąć ręce. Na służbie mużulmańskiego sądu w Merce znajduje się 300 uzbrojonych bojowników, spośród których część rekrutuje się ze złapanych wcześniej bandytów. Bojownicy korzystają z finansowego wsparcia ze strony Arabii Saudyjskiej. Metody przyjęte przez Awisa odbiegają od metod Starlin Arush. Podczas gdy ona stara się o zgodę wśród miejscowej ludności drogą pokojową, Awis jest gotowy sięgać po przemoc, aby ją zapewnić. Starlin Arush obawia się, że jej metody zostaną wkrótce zakwestionowane przez szefa policji i że będzie musiała za prowadzoną działalność tłumaczyć się przed sądem, którym on kieruje²⁴.

Wojna domowa w Somalii była okazją do dokonania secesji. Od kraju oderwano jego północną część, z której utworzono w maju 1991 r. niepodległe państwo – Somaliland. Państwo to nie jest uznawane przez społeczność międzynarodową. Krajem, którego poparciem cieszy się Somaliland, jest sąsiadująca z nim Etiopia. Władze Etiopii wspierają niepodległy Somaliland, gdyż obawiają się odrodzenia silnej Somalii. Aby uzyskać akceptację ze strony państw zachodnich, przywódcy Somalilandu zaoferowali współpracę w walce z terroryzmem²⁵. Jako kraj regionu, w którym terroryści, w tym związani z osobą Osamy bin Ladena, mają swoje bazy, wskazuje się Somalię. Osama bin Laden utrzymuje kontakty z Somalią od 1993 r., m.in. za pośrednictwem miejscowego watażki Mohameda Faraha Aidida (1934-1996). Za jedną z kryjówek Al-Kaidy uchodzi Ras Kamboni w pobliżu granicy z Kenią²⁶.

Somaliland wyróżnia się na tle Somalii pod względem przeszłości. Wcześniej znajdował się pod kontrolą Brytyjczyków, którzy nie dokonali tam zniszczenia miejscowych struktur klanowych. Somalia natomiast znajdowała się pod kontrolą włoską, której efektem był rozpad struktur plemiennych. Po odejściu Brytyjczyków z Somalilandu nie powstała tam polityczna i społeczna próżnia, której skutkiem byłby chaos. W miejsce władz brytyjskich weszli przywódcy klanowi. W tym upatruje się m.in. przyczynę panującego w Somalilandzie spokoju i porządku. Wyrazem porządku jest np. fakt, że samochody – inaczej niż w Somalii – mają tablice rejestracyjne, że funkcjonuje własna waluta (szyling somalilandzki), własna poczta, że mieszkańcom wydaje się paszporty oraz że ruch uliczny w Hargejsie, liczącej 200 tys. mieszkańców stolicy, regulowany jest przy pomocy sygnalizacji świetlnej²⁷.

Władze Somalilandu podejmują działania mające na celu uspokojenie miejscowej opinii publicznej, poruszonej działaniami militarnymi na obszarze Afganistanu. Podkreśla się, że wojna w Afganistanie nie jest wojną Zachodu przeciw islamowi, lecz stanowi konflikt o lokalnym charakterze²⁸.

5. SUDAN

Od 1983 r. w Sudanie trwa wojna pomiędzy mużulmańską północą a chrześcijańsko-animistycznym południem, pomiędzy wojskami rządowymi a rebeliantami zorganizowanymi w ramach Sudańskiej Ludowej Armii/Ruchu Wyzwoleńczej (Sudan Pe-

²⁴ Tamże, s. 200-201.

²⁵ H. Hielscher, *Das nächste Bombenziel*, Der Spiegel (2001)49, s. 190.193.

²⁶ S. v. Ilsemann, *Bereit zum nächsten Schlag*, Der Spiegel (2002)1, s. 111.

²⁷ H. Hielscher, *Das nächste Bombenziel*, art. cyt., s. 192.

²⁸ Tamże.

ople's Liberation Army/Movement – SPLA/M). Podobnie jak w Nigerii, uproszczeniem byłoby wskazanie na religię jako źródło konfliktu. Ma on głębsze podłoże. Problem Sudanu sięga XIX w., kiedy został zajęty przez oddziały turecko-egipskie. Sytuację panującą w czasie okupacji, badacz regionu, niemiecki zoolog Alfred Edmund Brehm (1829-1884), określił mianem „trübes Blutmeer” – „mętne morze krwi”. Pomimo że oddziały turecko-egipskie dawno opuściły teren Sudanu, to jednak pozostali tam ci, którzy są wierni przyniesionej przez nich ideologii. Kiedy Brytyjczycy w 1956 r. zgodzili się na niepodległość Sudanu, pozostawili go w granicach, które odpowiadały ich kolonialnym interesom²⁹.

Szacuje się, że w okresie postkolonialnym walki pochłonęły w Sudanie ok. 2 mln ofiar. Konflikty toczą się nie tylko pomiędzy chrześcijanami i animistami a muzułmanami, lecz pomiędzy czarnoskórą ludnością południa a jaśniejszą, arabską ludnością północy; pomiędzy tymi, którzy byli niewolnikami, a tymi, którzy ich sprzedawali na targach. Samo południe jest podzielone – toczą się tam walki pomiędzy dwoma największymi plemionami w regionie – Dinkami i Nuerami. Oprócz różnic religijnych, społecznych, kulturowych, plemiennych powodem wojny jest ropa naftowa, której pokładne złoża znajdują się na południu kraju. W Sudanie wydobywa się obecnie ok. 200 tys. baryłek ropy dziennie. Potencjał ten jest na tyle znaczący, że Sudan otrzymał status obserwatora w ramach OPEC. Zagraniczne firmy, głównie chińskie i kanadyjskie, zainwestowały w roponośne obszary południa kraju ponad 2 mld dolarów. Złoża ropy naftowej, zamiast stać się źródłem bogactwa kraju, są źródłem jego nędzy, gdyż o nie toczą się krwawe, destabilizujące kraj walki³⁰.

Podjęmowane są inicjatywy mające na celu pojednanie między zwaśnionymi stronami. Przykładowo, 38-letni Szwajcar Thomas Jenatsch przygotował przedstawienie teatralne, które ma być wystawione na froncie i na które chce zaprosić przedstawicieli obu stron konfliktu. Takie pomysły nie znajdują zrozumienia u zainteresowanych. Podkreśla się trudne do przełamania różnice – inny kolor skóry, inny język i inna kultura. Jeden z przedstawicieli społeczności „czarnych” Sudańczyków wskazuje, że ich walka z oddziałami rządowymi to tak naprawdę walka ze światem arabskim. Wyjaśnia to on następujących słowach: „Bronimy się nie tylko przed rządem, lecz przed całym światem arabskim. (...) Jeśli byśmy dzisiaj kontrolowany przez nas obszar ogłosili niepodległym, to jutro będą stały dwie egipskie dywizje u naszych drzwi”³¹.

Pod naciskiem USA strony konfliktu podjęły rozmowy. Stronę muzułmańską reprezentował gen. Omar al-Baschir z Chartumu, a SPLA – jej założyciel i lider – John Garang. Zawieszenie broni udało się osiągnąć dzięki mediacji ze strony specjalnego wysłannika USA – Johna Danfortha. Jego mediacjom przyświecało motto „Jeden Sudan, dwa systemy”. Taki projekt mają Amerykanie dla kraju, który jeszcze niedawno zaliczali do „państw łobuzerskich” (ang. *rogue states*, niem. *Schurkenstaaten*). Zgodnie z planem przewidziano istnienie świeckiego państwa na południu oraz islamskiego państwa na północy. Pomimo wysiłków podejmowanych na rzecz zaprowadzenia i utrzymania pokoju, nie należy się spodziewać szybkiego zakończenia konfliktu³².

ZAKOŃCZENIE

Zamach terrorystyczny z 11 września 2001 r. spowodował, że świat islamu postrzegany jest jako rzeczywistość stojąca w opozycji do tego, co można by określić

²⁹ T. Thielke, *Trübes Blutmeer*, Der Spiegel (2002)29, s. 114.

³⁰ Tamże, s. 114. Tenże, *Tödlicher Konflikt*, Der Spiegel (2002)32, s. 110.

³¹ T. Thielke, *Trübes Blutmeer*, art. cyt., s. 114.

³² Tamże.

mianem „cywilizacji zachodniej”. Wydarzenie to, biorąc pod uwagę teksty opublikowane na łamach tygodnika *Der Spiegel*, nie wpłynęło jednak znacząco na głębsze zainteresowanie sytuacją społeczeństw islamskich we współczesnej Afryce. Podejmując temat islamu w Afryce, uwaga autorów skierowana była przede wszystkim ku sprawom politycznym, gospodarczym i społecznym. Nie podjęli oni trudu wniknięcia w kwestie natury religijnej, które mają istotne znaczenia dla tego, co określa stosunek islamu do spraw natury politycznej, gospodarczej i społecznej. Wartym podkreślenia jest fakt ukazania wielu czynników, które determinują relacje panujące w społeczeństwie afrykańskim. Szczególnie istotne są nieznane na Zachodzie relacje natury plemiennej, niejednokrotnie dominujące nad tymi, które wynikają z przynależności do tej, czy innej wspólnoty religijnej czy państwowej.

ZUSAMMENFASSUNG

ZUR SITUATION DER ISLAMISCHEN GESELLSCHAFTEN IM MODERNEN AFRIKA IM LICHT DER VERÖFFENTLICHUNGEN DER WOCHENZEITUNG *DER SPIEGEL*

Die Wochenzeitung *Der Spiegel* gehört zu den meinungsbildenden Zeitschriften des deutschsprachigen Raums. Ihre Wochenaufgabe zählt über eine Million von Exemplaren. Wöchentlich hat *Der Spiegel* ca. 6,8 Mio. Leser/Innen. Seine Internetausgabe (*Spiegel Online*) wird monatlich über 60 Mio. Mal besucht. *Der Spiegel* ist europa- und weltweit bekannt. In der Zeitung wird verschiedene Thematik, u.a. politische, wirtschaftliche, soziale (darunter auch religiöse), kulturelle und wissenschaftliche betrachtet. Im vorliegenden Artikel wurde die Situation des Islams im heutigen Afrika im Licht der Spiegel-Veröffentlichungen aus den Jahren 2000-2003 präsentiert. Dies ist eine bewusste Zeitwahl. Das Ereignis vom 11. September 2001 bildet hier eine Zeitachse. Die Spiegel-Journalisten, die zum Thema von Afrika schreiben, konzentrieren sich vor allem auf die politischen, wirtschaftlichen und sozialen Fragen. Leider betrachten sie die Wirklichkeit des Islams als Religion oberflächlich. Bemerkenswert ist die Tatsache, dass sie den Islam nicht im Rahmen eines Schwarz-Weißen Schema darstellen. Sie zeigen, dass die heutige Situation in Afrika von mehreren Faktoren beeinflusst wird. Zu den wichtigsten Faktoren zählt die Klanstruktur der afrikanischen Gesellschaft, die im Westen oft unterschätzt wird.